

Received/Geliş: 6 Aralık 2025 / Accepted/Kabul: 6 Şubat 2026

**OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN KATILDIĞI İLK DÜNYA SERGİSİ:
1851 LONDRA SERGİSİ**

Gülşen ATEŞ SAHAR¹

Fahri KILIÇ²

Özet

Sanayi İnkılabı sonrası Avrupa'da 1800'lü yılların başında üretim faaliyetlerinin artması ve ticaretin gelişmesine paralel olarak ulusal sergi anlayışı, yerini 19. yüzyılın ikinci yarısında uluslararası sergi organizasyonlarına bırakmıştır. Osmanlı Devleti, Avrupa'da yapılan sergilere ülkenin uluslararası arenada tanıtımı açısından katılmaya önem vermiştir. Bu amaçla 1851 Londra Sergisi, Osmanlı Devleti'nin uluslararası alanda katıldığı ilk sergi olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Batı dünyası ile ekonomik, kültürel ve diplomatik ilişkilerinde Londra Sergisi dönüm noktası olarak görülmüştür. Ayrıca Tanzimat dönemi sonrası gelişen Osmanlı-İngiliz dostluğu, sergiye katılma kararı alınmasında etkili olmuştur. "İlk Dünya Fuarı" veya "Tüm Milletlerin Sanayi Eserleri Sergisi" yaygın olarak 1851 Büyük Sergisi olarak bilinen organizasyon; 1 Mayıs 1851 ile 11 Ekim 1851 tarihleri arasında Londra'da Hyde Park'ta yer alan, devasa cam ve demir abide olarak kurulan Kristal Saray'da düzenlenmiştir. Kraliçe Victoria tarafından açılışı yapılan sergiye dünyanın birçok ülkesi katılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu da kendisi için ayrılan bölümde ürünlerini sergilemiş; ürettiği endüstriyel ve sanatsal ürünlerini uluslararası alanda tanıtmaya imkânı bulmuştur. Dünyanın çeşitli ülkelerinden yüz binlerce insanın ziyaret ettiği sergi, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılı ülkeler ile olan ilişkilerini güçlendirmesi açısından da etkili olmuştur. Osmanlı Devleti, Uluslararası 1851 Londra Sergisi'nde 700 üreticiye ait toplamda 200 sandık ürün sergilenmiş ve sonrasında birçok alanda ödüle layık görülmüştür. Bu çalışma 1851 Londra Sergisi'nin Osmanlı Devleti için önemini ve serginin birçok alanda doğurduğu sonuçları ve etkileri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine başvurulmuştur. Çalışmada ilgili alan yazınına ait verilerin yanı sıra arşiv kaynaklarına, süreli yayınlara, tetkik eserlere ve anılara da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Londra, Sergi, Osmanlı İmparatorluğu, Ticaret.

**THE FIRST WORLD EXHIBITION THE OTTOMAN EMPIRE PARTICIPATED IN:
THE 1851 LONDON EXHIBITION**

Abstract

Following the Industrial Revolution, the increase in industrial production and the expansion of trade in Europe in the early nineteenth century led to the transformation of national exhibitions into international exhibition organizations in the second half of the century. In this context, the Ottoman Empire regarded participation in exhibitions held in Europe as an important means of promoting the state on the international stage. Accordingly, the 1851 London Exhibition became the first international exhibition in which the Ottoman Empire participated. The London Exhibition is considered a turning point in the Ottoman Empire's economic, cultural, and diplomatic relations with the Western world. The friendly relations that developed between the Ottoman Empire and Great Britain after the Tanzimat reforms also played a significant role in the decision to participate in the exhibition. Officially titled *The Great Exhibition of the Works of Industry of All Nations* and

¹ Doktora Öğrencisi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Bolu. E-posta: glsnsahar80@gmail.com, ORCID. 0009-0005-9833-7764

² Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, E-posta: kilic_f@ibu.edu.tr, ORCID. 0000-0002-0882-5811

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

widely recognized as the first World's Fair, the exhibition was held between May 1 and October 11, 1851, in the Crystal Palace, a large glass-and-iron structure constructed in Hyde Park, London. The exhibition was opened by Queen Victoria and was attended by many countries from around the world. The Ottoman Empire exhibited its industrial and artistic products in the section allocated to it, thereby gaining an opportunity to promote its production capacity internationally. Visited by hundreds of thousands of people from different countries, the exhibition also contributed to strengthening the Ottoman Empire's relations with Western states. In total, the Ottoman Empire presented 200 crates of products representing 700 manufacturers and received awards in various fields. This study aims to examine the significance of the 1851 London Exhibition for the Ottoman Empire and to analyse the outcomes and impacts of its participation in economic, cultural, and diplomatic terms. The research employs document analysis as a qualitative research method and draws upon relevant literature as well as archival documents, periodicals, scholarly studies, and memoirs.

Keywords: London, Exhibition, Ottoman Empire, Trade.

Giriş

Sergi, bir ülkenin satış ya da tanıtım yapmak amacıyla sanayi, ziraat, güzel sanatlar ve el sanatları gibi birçok alanda meydana getirdiği ürünlerin teşhir edildiği yerlerdir³. 19. yüzyılda, Avrupa'nın güçlü devletlerinden olan bilhassa İngiltere ve Fransa'nın başını çektiği Batılı ülkelerin aynı türden düzenledikleri ulusal ve uluslararası sergiler, birçok açıdan o devrin kültürel yapısına etki etmiştir.

İngiltere ve Fransa'nın önderliğinde yapılan sanayi sergileri, ham maddelerden üretilen sanayi malları ve bu ülkelerin sömürgelerinden gelen ham maddelerin pazarlanmasına dönük yapılmıştır. Avrupa Devletleri, 19. yüzyılın yarısında artan üretim faaliyetleri karşısında ortaya çıkan pazar bulma sorununu çözenin yolunu, ürünlerin tanıtılmasında görmüştür. Fransa'da ilki 1798 yılında yapılan ulusal sanayi sergisini milyonlarca Avrupalı ziyaret etmiş ve bu sergiler ilk kez büyük kitlelere ulaşabilen tanıtım araçları haline gelmiştir⁴.

Dünya tarihinin ekonomik ve siyasi dengesini yeniden dizayn eden 19. yüzyılın en önemli değişimlerinin başında Sanayi İnkılabının yaygınlaşması gelmektedir. Buhar gücünün etkisiyle üretim tarzı değişmiş; daha ucuz ve çok sayıda üretilen mahsullerin alım satımı için daha öncenin "sergi" ve "panayır" kavramları yerini yeni bir ferasete dönüştürmüştür. Dünyanın çeşitli ülkelerindeki ham madde kaynaklarından mamul mallara, teknolojik gelişmelerden icatlara kadar birçok gelişmeyi bünyesinde barındıran "dünya fuarı" anlayışı kullanılmaya başlamıştır⁵. Uluslararası nitelikteki ilk sergi, İngiltere'nin başkenti Londra'da 1851 yılında düzenlenmiştir. Bu çalışmada; söz konusu serginin Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı dünyasındaki temsili ile ekonomik, kültürel ve diplomatik ilişkileri üzerindeki etkileri incelenmiştir.

1. Osmanlı'nın Batı ile İlk Büyük Kültürel Buluşması

³ Ayhan Öney, *İktisadi ve Ticari Terimler Sözlüğü* (Turhan Kitabevi, 1978), 274.

⁴ Semra Germaner, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Uluslararası Sergilere Katılımı ve Kültürel Sonuçları", *Tarih ve Toplum* 16, sy 95 (1991): 289-296.

⁵ Şefik Memiş, "19. Yüzyıl Dünya Fuarlarında Türk Tekstili", *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 5, sy 2 (2020): 868-90, <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.767460>.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

19. yüzyılın ortalarında yapılan evrensel sergiler, Batılı devletlerin kapitalizmi küresel bir anlayış olarak “genişletilmiş tek dünya” düşüncesi çerçevesinde sunma çabalarını yansıtan, bu anlayışın başarıyla sonuçlanmasını ve insanlığa somut deneyimler yoluyla gösterilmesini amaçlayan uluslararası sergilerdir. Dünyada yapılan sergilere uluslararası alanda katılan ülkelerin; televizyon, telgraf, telefon ve benzeri icat edilen iletişim araçlarından haberdar olmaları sağlanarak toplumların zaman-mekân algısı değişmiştir. Sergiler için yapılan bu eserlerin kalıcı olmayan bir şekilde oluşturulmaları aynı zamanda çabuk monte edilebilmeleri nedeniyle Endüstri Devrimi ile birlikte meydana gelen yeni yapı ürünlerinin ve inşaat yapı yöntemlerinin uygulanmasına ön ayak olmuştur⁶.

Önemli gelişmelerin yaşandığı 19. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu’nun Batılı devletlere karşı nihai ve önemli girişimi olarak değerlendirilen endüstrileşme hamleleri ve faydalandığı başlıca araçlardan biri de dünya sergileridir.⁷ Osmanlı Devleti, uluslararası alanda düzenlenen sergilere katılarak ülkede gerçekleştirilen üretim faaliyetlerini Avrupa’ya tanıtmak, Avrupa’da yaşanan ekonomik gelişmelerden uzak kalmamak⁸ ve üretimde meydana gelen sorunlara çare üretmek için 1851 yılından sonra Avrupa’nın çeşitli yerlerinde düzenlenen evrensel sergilere iştirak etmiştir. Devletin uluslararası sergilere katılımı sadece iktisadi açıdan değil, aynı zamanda siyasi ve kültürel açıdan da büyük öneme sahiptir⁹.

2. Uluslararası 1851 Londra Sergisi

İlk uluslararası sergi, İngiltere’nin öncülüğünde 1851’de Londra’da açılmıştır¹⁰. Sergi, Londra’da bulunan Hyde Park’ta inşa edilen resim 1’de yer alan Kristal Sarayı’nda yapılmıştır¹¹.

⁶ Yeşim Duygu Ergüney ve Nuran Kara Pilehvarian, “Ondokuzuncu Yüzyıl Dünya Fuarlarında Osmanlı Temsiliyeti”, *Megaron* 10, sy 2 (2015): 227.

⁷ Şefik Memiş, “Unutulanları Hatırlamak için Yapılan Fuar: 1863 Sergi-i Umûmî-i Osmanî [Osmanlı Genel Sergisi]”, *Mavi Atlas* 8, sy 1 (2020): 189-214.

⁸ Kenan Demir, “Sergi-i Umumi-i Osmanî’nin (1863) Açılışı ve Sergi’nin Duyurulmasında Gazetelerin Rolü”, *Firat University Journal of Social Sciences* 28, sy 1 (2018): 156.

⁹ Germaner, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Uluslararası Sergilere Katılımı ve Kültürel Sonuçları”, 33.

¹⁰ Adnan Giz, “Dünya Sergilerinde Türk Mamulleri”, *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, sy 18 (1967); aktaran: Sevilay Kasap, “Sergi-i Umumi-i Osmanî, 1863” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2003), 2, <https://www.proquest.com/dissertations-theses/sergi-i-umumi-osmani-1863/docview/2572161490/se-2>.

¹¹ Yeşim Duygu Ergüney, *Dünya Fuarları ve Osmanlı Devleti’nin Mimari Temsili* (Der Kitabevi, 2018), 49.

Resim 1. 1851 Londra Dünya Fuarı ve Kristal Saray¹²

Serginin düzenlenmesinde Fransa'daki millî sergilere katılan İngiliz resmi kurum çalışanlarından biri olan Sir Henry Cole, dönemin kraliçesi Victoria'ya öneride bulunmuştur. Başlangıç olarak daha küçük çapta düşünülse de ürün tercihi ve dünyanın çeşitli yerlerinde sergilenen uygun fiyatlı ürünlerin sunulması ile Londra Sergisi, evrensel boyutlara ulaşmıştır¹³.

İngiltere'de, 1850 yılında serginin düzenlenmesi için Prens Albert liderliğinde oluşturulan "1851 Sergisi Kraliyet Komisyonu" (Royal Commission for the Exhibition of 1851) hazırlıklara başlamıştır. Prens Albert, uluslararası alanda bütün dünya ülkelerinin iştirakine olanak sağlayan bu sergiyi kendi maddi imkânlarıyla finanse etmiştir. Katılımcı ülkelerin sergileyecekleri ürünleri nakliye, kayda geçirme işlemleri ve vergi uygulamaları vb. başlıklar altında yapılması gerekli düzenlemeler için bilhassa İngiliz hükümetinin desteğinin alınması büyük önem taşımaktaydı. Ama öncelikli yapılması gereken, dünyanın farklı noktalarından gelmesi planlanan malları tek merkezde bir araya getirecek mekânın oluşturulması idi. Öyle bir sergi alanı tasarlanmalıydı ki; hem serginin ana fikrini yansıtacak hem de onun kadar yankı uyandıracak bir yapı inşa edilmesi gerekli idi¹⁴. Bunun için Hyde Park'ta geçici olarak yapılması düşünülen sergi salonu için yarışma düzenlenmiş ve en az üç hafta içerisinde 245 aday yarışmaya başvuruda bulunmuştur¹⁵. Sera tasarımı alanında uzmanlaşmış Joseph Paxton, iki inşaat müteahhidi (Fox ve Henderson) ile birlikte hazırlamış

¹² Bostabure, "Dünyanın İlk Uluslararası Fuarı - The Great Exhibition", Bostabure.com, 17 Ocak 2020, <https://www.bostabure.com/dunyanin-ilk-uluslararasi-fuari-the-great-exhibition/>.

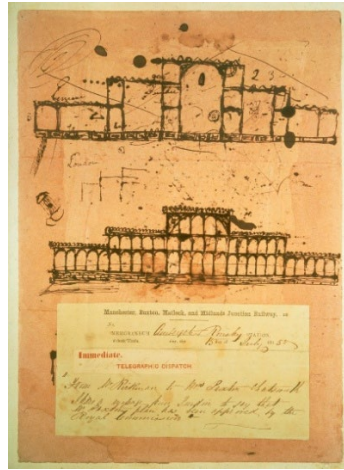
¹³ Ergüney, *Dünya Fuarları ve Osmanlı Devleti'nin Mimari Temsili*, 49.

¹⁴ Aykut Berber ve Mustafa Kurt, "İşletmecilik Tarihi Bağlamında İlk Dünya Fuarı (Londra, 1851)", *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 45 (2016): 175.

¹⁵ Ergüney ve Pilehvarian, "Ondokuzuncu Yüzyıl Dünya Fuarlarında Osmanlı Temsiliyeti", 228.

oldukları projeyi komiteye sunmuşlardır¹⁶. Önceleri komite, karar birliğine varamamış fakat sonrasında oy birliği ile yapının tasarımı ve inşası için Joseph Paxton'ın tasarımı uygun görülmüştür¹⁷. (Joseph Paxton tasarımı için bkz. Resim 2)

Mimar ve bahçıvan olan Joseph Paxton, sergi binasına ilişkin önerdiği kendi tasarımını Illustrated London News dergisinde bütün detaylarıyla beraber yayınlamakla dikkat çekmiştir. Gerçekten Paxton'ın tasarım fikri bir devrim niteliği taşıyordu. Paxton tasarımında, öncelikli olarak ağaçların hiçbir şekilde kesilmemesi veya park bitkilerinin zarar görmemesi üzerinde durmuştur. Diğer taraftan yapının inşası yalnızca dökme demir ve dökme cam plakalarla tasarlanmıştır. Dökme cam levha tekniği o dönemde yeni bir teknoloji olarak kullanılmaya henüz başlanmıştır. Serginin amacına uygun bir bina inşa edilecekti. Paxton'ın tasarımında, cam seralardan esinlenerek hem gösterişli hem de sade bir yapı planlanmıştır. Ön üretimli parçalar Hyde Park'a taşınarak ardışık segmentler halinde eklenmiş ve bu yöntemle montaj süreci hızlandırılmıştır. Böylece daha az maliyetli, bir o kadar da ihtişamlı bir eser gözler önüne sermek mümkün olacaktı. Çizilen tasarımlar arasından Paxton'un özgün tasarımı kabul edilmiştir¹⁸. 11 Haziran 1850 tarihinde çizilen Joseph Paxton'a ait çizim taslakları günümüzde Victoria ve Albert Müzesi'nde bulunmaktadır¹⁹.

Resim 2. Joseph Paxton tarafından sunulan tasarım²⁰

Hyde Park'ta yüksekliği 20 metreyi, uzunluğu ise 565 metreyi bulan; asma katlarla beraber yaklaşık olarak 75.000 m²'lik sergi alanı sunan devasa bir sergi binası yapılmıştır. Tamamı camla çevrili bir yapı görünümündeki sergi yeri, doğu-batı yönünde olmak üzere iki

¹⁶ Leonardo Benevolo, *Modern Mimarlığın Tarihi*, 1. Cilt: Sanayi Devrimi (Çevre Yayınları, 1981); Nilgün Özilhan, "1851 Londra Uluslararası Sergisi'ne Osmanlı İmparatorluğu'nun katılımı" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 117.

¹⁷ Ergüney ve Pilehvarian, "Ondokuzuncu Yüzyıl Dünya Fuarlarında Osmanlı Temsiliyeti", 228.

¹⁸ Berber ve Kurt, "İşletmecilik Tarihi Bağlamında İlk Dünya Fuarı (Londra, 1851)", 175.

¹⁹ Ergüney, *Dünya Fuarları ve Osmanlı Devleti'nin Mimari Temsili*, 50.

²⁰ Joseph Paxton, "1851, 1850 Büyük Sergisi için inşa edilen Kristal Saray için eskiz (kurutma kağıdı üzerine mürekkep)", Meisterdrucke, 1851.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

kanat şeklindedir. Serginin orta kısmı ise kuzey-güney yönlerine doğru genişlemekte sarayın içinde yer alan ağaçlar ve merkezinde kristal gibi parıldayan görkemli bir çeşme ile yer almaktadır²¹. Tasarlanan yapı, boyut olarak Vatikan'da yer alan Aziz Petrus Katedrali'nin yaklaşık dört katı ve İngiltere'deki St. Paul Katedrali'nin ise altı katı büyüklüğündedir. Owen Jones²² Kristal Saray'ın iç tasarımını yaparken İslam mimarisinin önemli yapılarından olan Granada'daki Elhamra Sarayı'ndan ilham almıştır. Bu da sergiye Doğulu bir pazar yeri havası vermektedir²³.

Osmanlı basınında "Billur Saray" olarak adlandırılan ve serginin sembolü durumuna gelen Kristal Saray'ın 21 kapısı bulunmaktadır. Bunların üç tanesi seyircilerin girişi, 18'i çıkış kapısıdır²⁴. Birleşik Krallık Prensi Albert ve Henry Cole önderliğinde hayata geçirilen sergi 10 hektarlık alanda beş ay süreyle açık kalmış, yaklaşık olarak altı milyon ziyaretçi tarafından gezilmiş ve 1,400 katılımcıya ev sahipliği yapmıştır. Londra'ya diplomatik yollarla davet edilen 34 ülke sergiye iştirak etmiştir. Bu ülkeler: Belçika, Avusturya, Brezilya, Şili, Türkiye, Çin, Danimarka, Bremen, Mısır, Fransa, Yunanistan, Hamburg, İsviçre, Hannover, Hollanda, Lubeck, Meksika, Mecklenburg-Strelitz, Sosyete Adaları, Yeni Granada, Oldenburg, İran, Peru, Portekiz, Rusya, Sardunya, Schleswig-Holstein, Almanya (Zollervein Devletleri), İspanya, İsveç, Tunus, Roma, Toskana ve Amerika Birleşik Devletleri'dir²⁵. Ayrıca Çin'den gözlemciler bu sergiye katılmıştır²⁶.

Uluslararası 1851 Londra Sergisi'nde, bağımsız ülke pavyonlarının henüz yer almaması ve serginin ilk defa dünya çapında gerçekleşmesi nedeniyle ulusal mimari ön planda değildir. Yalnızca Kristal Saray'da mimarlık, İngiliz teknolojisi ve sanayileşmenin sembolü olarak kullanılmıştır. İngiltere, bu sergi ile kendini Batı karşısında bir güç olarak ortaya koymuş ve diğer Batı ülkeleri ise kendi gelişimlerini "teknoloji" vurgusunu ön planda sergilemişlerdir. Sergide gelişmiş Batı ülkeleri sanayileşmeyle elde ettikleri tarihi birikimleri, keşif ve icatlarını, endüstri makinelerini ve teknolojilerini sergilerken henüz sanayileşmesini

²¹ Berber ve Kurt, "İşletmecilik Tarihi Bağlamında İlk Dünya Fuarı (Londra, 1851)", 175.

²² Owen Jones (15 Şubat 1809 – 19 Nisan 1874) "İngiliz bir mimardır. Çok yönlü bir mimar ve tasarımcı olan Jones, aynı zamanda on dokuzuncu yüzyılın en etkili tasarım teorisyenlerinden biriydi. 19. yüzyıl tasarım reformunun bir diğer önemli figürü olan Henry Cole ile yakın ilişkisi sayesinde South Kensington Müzesi'nin (daha sonra Victoria ve Albert Müzesi olacak) oluşumunda önemli bir figürdü. Jones, 1851'deki Büyük Sergi binasının ve daha sonraki Sydenham'daki enkarnasyonunun iç dekorasyonundan ve sergi düzenlemesinden sorumluydu" Wikipedia, "Owen Jones (Architect)", erişim 23 Mart 2025, [https://en.wikipedia.org/wiki/Owen_Jones_\(architect\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Owen_Jones_(architect)).

²³ Ergüney ve Pilehvarian, "Ondokuzuncu Yüzyıl Dünya Fuarlarında Osmanlı Temsiliyeti", 228.

²⁴ Şefik Memiş, "19. Yüzyılda Bir Sanayileşme Stratejisi Olarak Uluslararası Fuarlar: Osmanlı Örneği" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 88.

²⁵ Ece Özçeri, "Displaying the Empire: A Search for Self Representation of the Ottoman Empire in the International Exhibitions of the Nineteenth Century" (Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 51.

²⁶ Adnan Giz, "Dünya Sergilerinde Türk Mamulleri", *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, sy 18 (1967); aktaran: Sevilay Kasap, "Sergi-i Umumi-i Osmani, 1863" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2003), 2, <https://www.proquest.com/dissertations-theses/sergi-i-umumi-osmani-1863/docview/2572161490/se-2>.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

tamamlamamış veya az gelişmiş ülkeler ise geleneksel el sanatları ürünlerini, tarımsal ürünlerini ve ham maddelerini sergilemişlerdir²⁷. Londra Sergisi, 1 Mayıs 1851-11 Ekim 1851 tarihleri arasında açık kalmış ve altı milyonu aşan misafiri konuk etmiştir²⁸.

Sergide ürünleri beğenilen 5.996 katılımcı ise madalya ile ödüllendirilmiştir. Madalya alanları belirlemek için oluşturulan jüri komisyonu 314 kişiden oluşmaktadır. Bu komisyon üyelerinin yarısı İngilizlerden, yarısı ise yabancılardan oluşmaktadır. Sergiden sağlanan gelir 505.107 İngiliz lirası civarındadır. Dikkat çekici noktalardan en ilginç olanı ise; İngiliz servet sahipleri, yoksul olan kimselerin sergiyi gezebilmeleri için katılım ücretlerini ödemişlerdir²⁹.

Kristal Saray, özel olarak oluşturulmuş bir şirket tarafından satın alınmış ve Sydenham'daki mükemmel bir alanda daha geniş bir biçimde yeniden inşa edilmiştir. 1936 yılında çıkan bir yangında yok olana kadar popüler eğlence, eğitim ve kültürel faaliyetlerin büyük bir merkezi idi³⁰.

Tarihte ilk uluslararası sergi olma özelliğini taşıyan Londra Sergisi, büyüleyici sergi salonu ve dünya ülkelerinden temin edilen ham maddeler ve sanayi malları sanki Sanayi İnkılabı'nın genel bir özet tablosunu meydana getirmiştir. Farklı coğrafyalardan gelen insanların tek bir mekânda bulunduğu rengârenk atmosferiyle adeta gelen katılımcıları ve misafirleri büyülemiştir. Sergiden elde edilen gelirler, bilim ve sanat alanında yapılacak olan faaliyetler için değerlendirilmiştir. Bu amaçla Londra'nın South Kensington bölgesinde Victoria ve Albert Müzesi, Bilim Müzesi ve Doğa Bilimleri Müzesi açılmıştır. "Büyük Sergi" (*The Great Exhibition*), bugün kısaca "Expo" adıyla gerçekleştirilen dünya fuarı serisinin ilk organizasyonu olarak tarihteki yerini almıştır³¹.

2.1. Uluslararası 1851 Londra Sergisi'nde Osmanlı Devleti'nin Temsili

İngiltere'de 1849'da kurulan sergi komitesi, bütün ülke liderlerini sergiye davet için çağrıda bulunmuştur.³² Osmanlı Devleti'nin sergiye katılımı; İngiltere Kraliçesi Viktorya'nın, I. Abdülmecid'e gönderdiği özel davetiyle gerçekleşmiş ve Kraliçe, Osmanlı Devleti'ni de 1851 Londra Sergisi'nde görme isteğini bildirmiştir³³.

Kraliçe tarafından yapılan bu davetin altında yatan bazı çıkarlar bulunmaktadır. İngilizlerin 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne yakınlaşmasında iki neden vardır: Bunlardan birincisi; Rusya'nın yayılmacı politikalarına karşı imparatorluk yolunu güvence altına almak ve Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün bozulmamasıdır. İkincisi ise; İngilizlerin ticari

²⁷ T. Didem Akyol Altun, "Dünya Fuarlarının/ Expoların Mimari Değerlendirmesi: Türk Pavyonları" (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2023), 143.

²⁸ Ergüney, *Dünya Fuarları ve Osmanlı Devleti'nin Mimari Temsili*, 49.

²⁹ Memiş, "19. Yüzyılda Bir Sanayileşme Stratejisi Olarak Uluslararası Fuarlar: Osmanlı Örneği", 88.

³⁰ K. W. Luckhurst, "The Great Exhibition of 1851", *Journal of the Royal Society of Arts* 99, sy 4845 (1951): 452.

³¹ Berber ve Kurt, "İşletmecilik Tarihi Bağlamında İlk Dünya Fuarı (Londra, 1851)", 174.

³² Rıfat Önsoy, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Katıldığı İlk Uluslararası Sergiler ve Sergi-i Umumi-i Osmani (1863 İstanbul Sergisi)", *Belleten* 47, sy 185 (1983): 195.

³³ Giz, "Dünya Sergilerinde Türk Mamulleri", 11.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

olarak ürettiği ürünleri Osmanlı'nın sınırları içinde ve dışında serbestçe akışını sağlayarak güvenli bir pazar alanı oluşturma beklentisidir. Osmanlı Devleti'nin bu sergiye katılma gerekçeleri ise; topraklarının ekonomik verimliliğini ortaya koymak, Osmanlı toplumunun tarımsal ve endüstriyel alanda yeteneklerini ispat etmek ve hükümdarın ülkenin ilerlemesi noktasındaki sarfettiği çabayı ortaya çıkarma olarak gösterilir. Katılımın bir diğer önemli nedeni de Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra güçlenen İngiliz-Osmanlı dostluk ilişkileri olmuştur³⁴.

Osmanlı kayıtlarına göre İngiltere Kraliçesi Victoria, Londra Sergisi için “*Osmaniye mamulat ve mahsulatında dahi birer miktar şey gönderilmesini*” istemiştir. Sergi çalışmaları ile ilgili faaliyetleri üstlenen Nafia Nezareti (Bayındırlık Bakanlığı), taşradaki memurlara sergi için toplanacak ve gönderilecek “emtia ve eşya”nın listesini içeren bir genelge gönderilmişti³⁵. Genelge 1 Ekim 1850 tarihinde *Ceride-i Havadis* gazetesinde yayımlanmıştır. Osmanlı Devleti adına sergiye katılmak için gerekli şartları barındıran bu genelgeye göre Memalik-i Mahruse-i Şahane’de yetişen ürünlerden birer numunenin sergiye gönderilmesi zorunlu kılınmıştır³⁶. Genelgede; toplanan bütün meta ve ürünlerin sergiye gönderilerek, imparatorluğun ziraat ve sanatta ne denli ilerlediği gösterilmek istenmiştir. Genelgede ayrıca toplanan malzemelerin 1851 yılının Mart ayından önce Londra’ya sevk edileceği bilgisi de yer almıştır³⁷.

Sergiye gönderilecek malzemeler İstanbul’da gemiye yerleştirilmeden önce devlet erkânı, esnaf ve tüccar erbabının görmesi için kısa süreli olarak sergilenmiştir³⁸. Sergilenen ürünler arasında, işlenmiş hammaddeler, tarım mahsulleri, hayvansal ürünler, kökler ve çiçekler, deri ve kürk, pamuk, yün, ipek ve bunlardan üretilmiş ürünler, berber setleri, hamam takımları, yaprak ve kamıştan örülmüş eşyalar, inşaatta kullanılacak sağlam ve güzel kokulu ağaçlar, dağlardan çıkarılan ince ve renkli taşlar, işlenmiş altın ve gümüş eşyalar, bahçe aletleri, silah ve palaska, ayakkabılar, fildişi taraklar, kehribar setleri, ev eşyaları, kağıt ve kağıt ürünleri, tütün mamulleri, gül yağı, ıtır yağı gibi ürünler yer almaktadır³⁹.

Mustafa Paşa, Musurus Bey, Cemaleddin Paşa ve diğer yüksek rütbeli yetkililerin gözetiminde; Londra’ya gönderilecek 700 üreticiden alınan örnekleri taşıyan, tarım ve el işi mamulü 200 sandık, *Feyz-i Bahri* vapuru ile sevk edilmiştir. 13 Nisan 1851 Pazar akşamı İstanbul’dan hareket etmiş olan gemi, olumsuz hava koşulları sebebiyle önce Southampton limanı’na, oradan da 26 Nisan 1851 tarihinde Londra’ya ulaşmıştır⁴⁰. Bu arada *Feyz-i Bahri* vapuru ile birlikte Londra Sergisi için görevlendirilen memurlar da 17 Mayıs 1851 tarihinde

³⁴ Önsoy, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Katıldığı İlk Uluslararası Sergiler ve Sergi-i Umumi-i Osmani (1863 İstanbul Sergisi)”, 195.

³⁵ Reşat Kasaba, *Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi* (Belge Yayınları, 1993), 50.

³⁶ Ceride-i Havadis, 1 Ekim 1850. Numara 501 (Hicri 24 Zilkade 1266)

³⁷ Gökhan Akçura, *Türkiye Sergicilik ve Fuarçılık Tarihi* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009), 20. Ayrıntılı bilgi için bkz., Ceride-i Havadis Gazetesi, nr.501, 1 (24 Za. 1266/1 Ekim 1850)

³⁸ Akçura, *Türkiye Sergicilik ve Fuarçılık Tarihi*, 21.

³⁹ Tekdemir, “1851 Londra Sergisi ve Osmanlı Devleti’nin Katılışı”, 309-310.

⁴⁰ Ceride-i Havadis, numara. 531, 1 (13 B. 1267/14 Mayıs 1851)

Londra'ya ulaşabilmişlerdir⁴¹. "...İstanbul'da Hariciye Nazırı Mehmed Emin Ali Paşa'ya gönderilen yazı da bu durumu bildirmişlerdir. Gönderilen belgede; şehre yaklaşık iki hafta önce gelebildiklerini, birkaç gün içinde ürünlerin sergilenmesi (teşhiri) için çalıştıklarını (Fransa'nın bile yakınlığına rağmen zamanında yetişmediğini belirtip) geç kalmalarına rağmen açılış günü için aceleyle hazırladıkları birkaç nakış örneğinin oldukça ilgi gördüğünü ifade etmişlerdir..."⁴².

Bu gecikmelerden den dolayı Osmanlı Devleti'ne ait ürünler Kristal Saray'a acele bir şekilde yerleştirilebilmiştir. Hyde Park'ta yer alan sergi Sarayı'nın Osmanlı teşhir alanı, Zohrab Efendi⁴³ ve Major'un denetimi altında düzenlenmiş olup, Osmanlı ürünlerinin Londra Sergisi'ne geç gelmesi sebebiyle eşyaların listeleri ilk katalogda yer almamıştır⁴⁴.

Resim 3. Henry Courtney Selous tarafından yapılan ve 1851 Londra Sergisi'nin açılışını gösteren tablo⁴⁵

Sergideki ana yapının iç kısmı Mısır'la birlikte hazırlanmış olup Osmanlı pavyonunun bir tarafında Yunanistan, diğer tarafında ise İran pavyonu yer almaktadır. Osmanlılar için ayrılan stant, Kristal Saray'ın giriş kısmında yer almaktadır. Sergide Batılı ülkelerin yeni icatları ve makineyle üretilmiş ürünlerine karşılık; Osmanlı Devleti, geleneksel ürünler ve el sanatları ağırlıklı katılımıyla genel durumunu ortaya koymaktadır. 1851 Sergisi, yeni batılılaşmaya başlayan Osmanlı Devleti için diğer katılımcı ülkelerin stantlarında sergilenen sanat eserlerini, keşif ve buluşlarını, teknoloji ve sanayileşme düzeylerini görebek dünya

⁴¹ HR. SFR.3... Yer Bilgisi 11-3 belge Tarihi M-06-05-1851.

⁴² HR. TO. Yer Bilgisi 416-3 Belge Tarihi. M-17-05-1851. Bkz. Ek 1.

⁴³ Henry Courtney Selous tarafından yapılan ve 1851 Londra Sergisi'nin açılışını gösteren tabloda ön sırada en sağdaki fesli kişi Osmanlı İmparatorluğu'nun temsilcisi olan Zohrab Efendi'dir. (Bkz. Resim 3).

⁴⁴ Germaner, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Uluslararası Sergilere Katılımı ve Kültürel Sonuçları", 290.

⁴⁵ Akçura, *Türkiye Sergicilik ve Fuarçılık Tarihi*, 23. Bu tablo Londra Victoria ve Albert Müzesinde sergilenmektedir.

ülkeleri içerisindeki yerini ve eksikliklerinin ne olduğunu anlaması bakımından önem arz etmektedir⁴⁶.

2.2. Uluslararası 1851 Londra Sergisinde Sergilenen Osmanlı Ürünleri ve Alınan Ödüller

Osmanlı Devleti, Londra Sergisi için halktan çeşitli ürünler toplanması için memurlar görevlendirmiş ve memurlar tarafından seçilen ürünlerin kimlerden, ne miktarda ve nerelerden alındığına dair kaydedilmiş ve Nafia Meclisi'ne gönderilmiştir⁴⁷.

Sergi çalışmalarından Nafia Nezareti sorumlu olacak bir komisyon teşkil edilmiştir. Komisyonun ilk görevi, bir defter tutarak sergiye gönderileceklerin listesini oluşturmak idi. Avni Şanda'ya göre 1851 Londra Sergisi'ne gönderilecek ürünlerinin belirlenmesinde Kapalıçarşı ve Mısır Çarşısı'ndaki ürün türleri temel alınmıştır.

Bu sergideki ürünler; temel olarak bitki, hayvan ve mineraller gibi üç ana grubun yanı sıra ham madde ve üretilmiş eşya kategorileri kapsamında, toplam beş bölümde 3.300 civarında obje içermektedir⁴⁸. Bu ürünlerin 1.300'ü sanayi ürünleri arasından seçilmiştir⁴⁹.

Resim 4. Londra Sergisi Osmanlı standından görüntüler⁵⁰

Londra Sergisi'ne sevk edilecek, yaklaşık 700 üreticinin ürünlerin niteliği ve sayısı şu şekilde belirlenmiştir:

Sergide; deri ve postlardan yapılmış ürünlerden kösele, sahtiyan, meşin, tirşe ve farklı türde postlardan örnekler; tekstil ve dokuma eşyaları olarak çuha, şal, keçe, halı, kilim, torba,

⁴⁶ Akyol Altun, "Dünya Fuarlarının/ Expoların Mimari Değerlendirmesi: Türk Pavilyonları".

⁴⁷ Bkz., Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), A.MKT. NZD. 00056.0029.002; aktaran Menekşe Yıldız Uslu, "Osmanlı Devleti'nin Yurtdışında Katıldığı Uluslararası Sergiler" (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 13.

⁴⁸ Berber ve Kurt, "İşletmecilik Tarihi Bağlamında İlk Dünya Fuarı (Londra, 1851)", 180.

⁴⁹ Memiş, "19. Yüzyılda Bir Sanayileşme Stratejisi Olarak Uluslararası Fuarlar: Osmanlı Örneği", 91.

⁵⁰ "Londra Sergisi Osmanlı Standı", Tarihten İnciler, 23 Eylül 2019, <https://www.osmanlitarhi.net/londra-sergisi-osmanli-standi/>.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

heybe, kuşak, seccade vb. geleneksel üretilen dokumalar; kumaş ve bezden yapılmış bazı ürünler ise ipekli ve pamuklu kumaşlar, alaca, kutnu, basma ve ev tekstil eşyaları (çarşaf, peştamal, havlu vb.); ham madde ve iplik ürünlerinden ipekli, pamuklu, keten iplikler; halat, urgan ve farklı türde elbise harcı; hasır ve sepetten yapılan el işlerinde saz, ot, söğüt dalından üretilen hasır, sepet, kamıştan yapılmış eşyalar; ağaç, boynuz ve süs eşyalarından bazıları ise kaşık, tarak, tütün çubukları, sandık, nargile, kehribar takımları; zirai araç gereçler olarak bıçak, testere, kazma, keser, bel, tırpan vb. el ve tarım aletleri; cam ve çömlekten yapılmış ürünlerin bazıları ise, billur bardak, tabak, testi, çömlek, küp ve kavanozları; altın ve gümüş gibi değerli madenlerden yapılmış süs eşyaları; madenler ve toprak numuneleri olarak zımpara, tebeşir, güherçile, nişadır ve çömlekçi çamuru; taş çeşitlerinden bileği taşı, somaki, mermer, kireç örnekler; kâğıt mamullerinden yazı kâğıtları, renkli-çiçekli kâğıt, karton, duvar kâğıtları; tohumlu bitkilerden bazıları ise haşhaş, pirinç, susam, darı, yulaf gibi tarım numuneleri; gıda ürünlerinden olan kuru meyveler, peynir türleri, pastırma, sucuk, kaymak, pekmez, bal tarhana, bulgur örnekleri; esanslar, çeşitli çiçek ve bitki yağları; kimyevi maddeler, reçine ve sakız gibi gönderilen ürünler arasında katran, zift, sakızlar, күкүрт, mazı, tutkal çeşitleri; yağlık ürün çeşidi olarak sadeyağ, tereyağı, balmumu ve bitkisel kaynaklı yağlar yer almıştır⁵¹.

Sergide öne çıkan eserler içerisinde halılar ve kilimler yer almıştır. Kaplan derisi ve ipek gibi tabii malzemeye üretilmiş mamuller ile abanoz ağacından imal edilmiş sedef işlemeli ahşap kaşıklar, arka bölümlerde görülebilmektedir. Ayrıca nargileler, gemi modelleri, tütün örnekleri ve ziller; yine bu bölümde teşhir edilen en gözde ürünlerden olmuştur. Anadolu ve Balkan coğrafyasında getirilen çeşitli el işi ürünleri, süslenmiş eyerler, giyim eşyaları, şallar ve süslemeli silahlar da ilgi çeken ürünler arasında yer almıştır⁵².

Uluslararası 1851 Londra Sergisi, yaklaşık olarak altı ay ziyaretçilere açık kalmış ve 11 Ekim 1851 tarihinde kapanmıştır. Sergiyi ziyaret edenlerin ortak kanaati; ağırlıklı olarak tekstil ürünleriyle bezenen ve dekore edilen Osmanlı pavyonu; halı, kilim ve diğer tekstil ürünleri renkleri ve kalitesiyle büyük ilgi gördüğü yönündedir⁵³.

Serginin bitiminde kurulan komisyon tarafından, 170'i büyük olmak üzere toplamda 3.088 madalya sahiplerini bulmuştur. Dört tanesi Mısır'a ait olmak üzere seksen altı adet nişan ve kırk iki adet aferinnâme Osmanlı Devleti'ne ait tarım ürünlerine verilmiştir⁵⁴. Ödüllerin büyük bölümünü İngilizler almıştır. Bilhassa makine alanında İngilizler, büyük

⁵¹ Önsoy, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Katıldığı İlk Uluslararası Sergiler ve Sergi-i Umumi-i Osmani (1863 İstanbul Sergisi)", 196-197. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ceride-i Havadis, No.501 (24 Zilkade 1266, 1 Ekim 1850).

⁵² Berber ve Kurt, "İşletmecilik Tarihi Bağlamında İlk Dünya Fuarı (Londra, 1851)", 178.

⁵³ Memiş, "19. Yüzyıl Dünya Fuarlarında Türk Tekstili", 873.

⁵⁴ Burhan Çağlar ve Arif Bilgin, *Klasikten Moderne Osmanlı Ekonomisi* (Kronik Kitap Yayınları, 2019), 339. Ayrıntılı bilgi için bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) İ.HR 10995.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

farkla birinci olmalarını aldıkları madalyalarla tescillemişlerdir⁵⁵. Osmanlı ürünlerinden ödüle layık görülenler şunlardır:

Kalitesi iyi ve çok çeşitliliğe sahip tarım mahsulleri için Osmanlı Devleti'ne; Mısır Valisi Abbas Paşa ve Tunus Valisi Ahmet Paşa'ya büyük madalya verilmiş; kese işlemeleri ve gaşiye (eyer örtüsü) için Osmanlı Devleti'ne; kılaptan ve sırma işçilikleri için Tunus Valiliği'ne; çevre işlemeleri için Sofyalı Anakadı'nın kızları'na; Arnavut kesimi giysiler için Osmanlı Devleti'ne; şıpşıp (terlik) nakışları için Bohçacı Hanım'a; kehribar çubuğu takımı için İstanbul'dan Uzunçarşılı Hacı Naim Ağa'ya; şıpşıp nakışları için Hoca Karabetin'in hanımına; bir diğer şıpşıp işlemler için Ayşe Hanım ve gelinine; Tunus'tan sevk edilen şıpşıp işlemeleri için Tunus Valiliği'ne; fes, şal ve kefiye çeşitleri için Tunus Valiliği'ne; ipek, pamuk ve keten kumaşlardan yapılmış ürünler için Tunus Valiliği'ne; kâğıt makasları için Hasan ve Tahir ağalar ile Hoca Kirkor Zımmi'ye; Sofya'da üretilen makaslar için Sofya Sancağı'na; Mısır'dan yollanan gül suyu ve çiçek suyu şişeleri için Mısır Valiliği'ne; Beykoz Fabrika-i Hümayunu ürünleri için fabrika yönetimine; Tunus'ta üretilen ve çeşitli makina ve değirmenlerde faydalanılan demir kanatlar için Tunus Valiliği'ne; İstanbul'dan sevk edilen tarak ve kaşıklar için ilgili olan esnaf teşkilatına; kehribar üretimi için Hoca Mehran Bazergân'a; bir diğer kehribar üretimi için İstanbul'dan Uzunçarşılı Said Ağa'ya; yasemin çubuğu, Edirne sabunu, mum ve Yemen şekeri için Osmanlı Devleti'ne; itriyat için Tunus Valiliği'ne; Bursa ipekli dokumaları için ilgili olan fabrika ve atölyelerin yönetimine; inşaat taşları için Mısır Valiliği'ne; beyaz ve yumuşak buğday için Mısır Valiliği'ne; demir madenleri için Bozcaada'ya; hurma temini için Esseyd Muhsin'e; sert buğday, bal ve tütün ürünleri için Osmanlı Devleti'ne; tütün ürünleri için Mustafa Haydar'a; bazı diğer toprak ürünleri için Abdülhamit'e; benzer biçimde bazı zirai mahsulleri için Tunus'tan Mahmuddin'e; pamuk ürünleri için Abdurrahim Oğlu'na; Mısır'da yetiştirilen sarı mısır mahsulü için Mısır Valiliği'ne; deri örnekleri için Üsküdarlı debbağ ustalarından biri olan Hacı Ali Ağa'ya; rugan deri ürünleri için Midilli Adası halkından Pinto'ya; yapağı ürünü için Yüzbaşı Mehmet Ağa'ya; çatma yastık malzemesi için Üsküdarlı Hacı İbrahim Ağa'ya; bürüncek için Hacı Mustafa Ağa'ya; kâğıt ürünleri için Düzoğlu'na; Mısır Valiliği'ne ise Mısır'dan sevk edilen Türkçe, Arapça ve Farsça 165 kitap için teşvik ödülleri verilmiştir⁵⁶.

Sergilenen Osmanlı ürünleri; imparatorluğun üretim yapısının daha çok tarım, hammadde ve geleneksel el sanatlarına dayandığını göstermektedir. Her ne kadar sergide sanayi ürünleri sınırlı sayıda temsil imkânı bulsa da bu katılım, Osmanlı'nın üretim yapısının sergilenmesi açısından önemli bir deneyim olmuştur. Osmanlı Devleti'nin başta İngiltere olmak üzere Batı dünyası ile siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine fırsat sağlamıştır.

⁵⁵ Çağlar ve Bilgin, *Klasikten Moderne Osmanlı Ekonomisi*, 339.

⁵⁶ Önsöy, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Katıldığı İlk Uluslararası Sergiler ve Sergi-i Umumi-i Osmanî (1863 İstanbul Sergisi)", 198-199. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Ceride-i Havadis*, No.554,2 (17 M. 1268/12 Kasım 1851), Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) İ.HR.81/3976.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

Türk ürünleri toplu halde ilk kez bir sergi alanında teşhir edilme olanağı bularak Avrupa ülkeleri ile ticari ilişkileri geliştirmede yeni bir dönemece girilmesine yol açmıştır⁵⁷.

Sonuç

19. yüzyıla damga vuran en önemli gelişmelerden biri Sanayi İnkılabı'dır. Dünyanın ekonomik ve siyasi dengesini değiştirerek yeni üretim tarzları ortaya çıkaran bu süreç; buhar gücü, daha ucuz ve çok miktarda üretilen ürünleri pazarlama anlayışı "dünya fuarları" kavramını ortaya çıkarmıştır. 1851 Londra Büyük Sergisi (*The Great Exhibition of the Works of Industry of All Nations*), yalnızca endüstrileşmenin dev bir vitrini değil, aynı zamanda uluslararası arenada ilişkilerin, ekonomik rekabetin ve modernleşmenin yeniden tanımlandığı küresel bir platform olmuştur.

Büyük Sergi, toplumun her katmanından insanı etkileyip büyüleyecek kadar göz alıcı ve zengin bir sergi olma özelliği taşımakta idi. Sergi, sadece dünyanın farklı coğrafyalarından gelen insanları ağırlamakla kalmamış; daha evvel eşine rastlanmamış en yeni kamusal hizmetlerle de ziyaretçileri şaşırtmıştır. Ürünlerin sergileme biçimleri, katalogların hazırlanışı, tanıtım yöntemleri ve çağdaş pazarlama yöntemlerinin ilk örnekleri olarak kabul edilebilir özellikte olup 19. yüzyıl boyunca etkisini sürdürecektir bir ticari iletişim standardı oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nin sergiye katılımı; dönemin siyasi, kültürel ve ekonomik dönüşümlerinin merkezinde yer alan dikkat çekici bir girişim niteliği taşımaktadır. Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın ortalarından itibaren giderek hız kazanan yenileşme politikaları doğrultusunda Avrupa Devletleriyle ilişkilerini güçlendirmeyi, dünya ekonomisiyle entegrasyonunu artırmayı ve devletin imajını uluslararası arenada yeniden konumlandırmayı hedeflemiştir. Özellikle Tanzimat Fermanı sonrası Osmanlı-İngiliz dostluğunun artması da sergiye katılımın somut bir yansımasıdır.

Osmanlı Devleti içte ve dışta yaşadığı ekonomik ve siyasal sıkıntılardan dolayı ilk aşamada uluslararası sergilere katılım göstermemiştir. Sonraki yıllarda sergilere katılım sağlamasıyla kendini Avrupalı devletler karşısında güçlü gösterme eğilimi artmıştır. Tanzimat Fermanı'nın ilanından on iki yıl sonra gerçekleşen bu katılım, Osmanlı yönetici elitlerinin reform hareketlerini yalnızca içeride değil, dış dünyada da tanıtmak istediğini göstermektedir. Bu yönüyle Londra Sergisi, Osmanlı'nın Avrupalı devletlere karşı hem modernleşme iradesini göstermeyi hem de imparatorluğun ekonomik potansiyelini dünyaya sunmayı amaçlamıştır.

Osmanlı Devleti, Uluslararası 1851 Londra Sergisi'ne 700 üreticiye ait toplamda 200 sandık ürün sergilenmiş ve sergi sonunda birçok alanda ödüle layık görülmüştür. Sergideki sunumlarının niteliği ağırlıklı olarak tarım ve tekstil ürünlerinden oluşmaktadır. Osmanlı, ürünleriyle Avrupalı devletleri cezp etmeyi başarmıştır. Ancak ilk kez tecrübe ettiği bu sergide Osmanlı Hükümeti'nin temsiliyet açısından eksiklikleri olmuştur. Osmanlı

⁵⁷ Memiş, "19. Yüzyılda Bir Sanayileşme Stratejisi Olarak Uluslararası Fuarlar: Osmanlı Örneği", 90.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

pavyonunda büyük ölçüde geleneksel zanaat ürünleri, ham maddeler yer almış; sanayi üretimine ilişkin örnekler ise oldukça sınırlı kalmıştır.

Bununla birlikte sergi, Osmanlı Devleti için hem bir fırsat hem de bir durum tespiti yapılmasına vesile olmuş; imparatorluğun Avrupa pazarlarıyla ilişkisini genişletebileceği potansiyel alanları ortaya koymuş ve sanayileşme alanındaki eksikliklerin yarattığı yapısal sorunları da görünür kılmıştır. Ürünlerin çoğunun geleneksel el üretimine dayanması, kitlesel üretim araçları ve mekanizasyon konusunda Osmanlı'nın sanayi rekabetinde geride kaldığını göstermiştir.

Bu farkındalık, sonraki yıllarda özellikle sanayileşmenin geliştirilmesi ve yeni teknolojilere yönelim açısından motive edici bir etkiye sahip olmuştur. Yine de Osmanlı ürünlerinin gördüğü ilgi, imparatorluğun kültürel zenginliğine ve el işçiliğindeki ustalığına duyulan hayranlığı daha da pekiştirmiştir. Özellikle halılar ve tekstil ürünleri, dönemin Avrupa pazarında Osmanlı kültürel estetiğinin etkisini artırmış ve ekonomik ilişkiler açısından önemli fırsatlar sunmuştur. Ayrıca 1851 Londra Sergisi, Osmanlı Devletinin üretim ve diplomasi deneyimini belgelemekle kalmamış; aynı zamanda uluslararası sergilerin tarihi kökenini ve günümüzdeki işlevlerini anlamak için önemli bir referans noktası olmuştur.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) İ.HR 10995.

HR. SFR.3... Yer Bilgisi 11-3 belge Tarihi M-06-05-1851.

HR. TO. Yer Bilgisi416-3 Belge Tarihi.M-17-05-1851

Sürelî Yayınlar

Ceride-i Havadis Gazetesi 1 Ekim 1850. (Hicri 24 Zilkade 1266).

Akçura, Gökhan. *Türkiye Sergicilik ve Fuarçılık Tarihi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.

Akyol Altun, T. Didem. “Dünya Fuarlarının/ Expoların Mimari Değerlendirmesi: Türk Pavyonları”. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2023.

Benevolo, Leonardo. *Modern Mimarlığın Tarihi*. 1. Cilt: Sanayi Devrimi. Çevre Yayınları, 1981.

Berber, Aykut, ve Mustafa Kurt. “İşletmecilik Tarihi Bağlamında İlk Dünya Fuarı (Londra, 1851)”. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 45 (2016): 174-81.

Bostabure. “Dünyanın İlk Uluslararası Fuarı - The Great Exhibition”. Bostabure.com, 17 Ocak 2020. <https://www.bostabure.com/dunyanin-ilk-uluslararasi-fuari-the-great-exhibition/>.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

Çağlar, Burhan, ve Arif Bilgin. *Klasikten Moderne Osmanlı Ekonomisi*. Kronik Kitap Yayınları, 2019.

Demir, Kenan. “Sergi-i Umumi-i Osmani’nin (1863) Açılışı ve Sergi’nin Duyurulmasında Gazetelerin Rolü”. *Firat University Journal of Social Sciences* 28, sy 1 (2018): 155-69.

Ergüney, Yeşim Duygu. *Dünya Fuarları ve Osmanlı Devleti’nin Mimari Temsili*. Der Kitabevi, 2018.

Ergüney, Yeşim Duygu, ve Nuran Kara Pilehvarian. “Ondokuzuncu Yüzyıl Dünya Fuarlarında Osmanlı Temsiliyeti”. *Megaron* 10, sy 2 (2015). https://jag.journalagent.com/z4/download_fulltext.asp?pdire=megaron&plng=tur&un=MEGARON-14238.

Germaner, Semra. “Osmanlı İmparatorluğu’nun Uluslararası Sergilere Katılımı ve Kültürel Sonuçları”. *Tarih ve Toplum* 16, sy 95 (1991): 289-96.

Giz, Adnan. “Dünya Sergilerinde Türk Mamulleri”. *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, sy 18 (1967).

Kasaba, Reşat. *Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi*. Belge Yayınları, 1993.

Kasap, Sevilay. “Sergi-i Umumi-i Osmani, 1863”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2003. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/sergi-i-umumi-osmani-1863/docview/2572161490/se-2>.

Luckhurst, K. W. “The Great Exhibition of 1851”. *Journal of the Royal Society of Arts* 99, sy 4845 (1951): 413-56.

Memiş, Şefik. “19. Yüzyıl Dünya Fuarlarında Türk Tekstili”. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 5, sy 2 (2020): 868-90. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.767460>.

Memiş, Şefik. “19. Yüzyılda Bir Sanayileşme Stratejisi Olarak Uluslararası Fuarlar: Osmanlı Örneği”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Memiş, Şefik. “Unutulanları Hatırlamak için Yapılan Fuar: 1863 Sergi-i Umûmî-i Osmani [Osmanlı Genel Sergisi]”. *Mavi Atlas* 8, sy 1 (2020): 189-214.

Öney, Ayhan. *İktisadi ve Ticari Terimler Sözlüğü*. Turhan Kitabevi, 1978.

Önsoy, Rıfat. “Osmanlı İmparatorluğu’nun Katıldığı İlk Uluslararası Sergiler ve Sergi-i Umumi-i Osmani (1863 İstanbul Sergisi)”. *Bellekten* 47, sy 185 (1983): 195-236.

Özçeri, Ece. “Displaying the Empire: A Search for Self Representation of the Ottoman Empire in the International Exhibitions of the Nineteenth Century”. Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

Özilhan, Nilgün. “1851 Londra Uluslararası Sergisi’ne Osmanlı İmparatorluğu’nun katılımı”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Paxton, Joseph. “1851, 1850 Büyük Sergisi için inşa edilen Kristal Saray için eskiz (kurutma kağıdı üzerine mürekkep)”. Meisterdrucke, 1851.

Tarihten İnciler. “Londra Sergisi Osmanlı Standı”. 23 Eylül 2019. <https://www.osmanlitarihi.net/londra-sergisi-osmanli-standi/>.

Tekdemir, Aziz. “1851 Londra Sergisi ve Osmanlı Devleti’nin Katılımı”. *Akademik İncelemeler Dergisi* 13, sy 1 (2018): 291-322. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.350115>.

Wikipedia. “Owen Jones (Architect)”. Erişim 23 Kasım 2025. [https://en.wikipedia.org/wiki/Owen_Jones_\(architect\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Owen_Jones_(architect)).

Yıldız Uslu, Menekşe. “Osmanlı Devleti’nin Yurtdışında Katıldığı Uluslararası Sergiler”. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Ek 1. Hariciye Nazırı Mehmet Emin Ali Paşa'ya Hitaben Fransızca Olarak Kaleme Alınan Mektup

